

Motivul apei vie în basmele românești și engleze

Rezumat

Articolul de mai jos urmărește motivul apei vie în basmele românești, în paralel cu motivul similar, reprezentat în basmele engleze de termeni precum *Well of the World, the Water of the Well of Virtues, a Well of True Water, a Reviving Cordial, A Vessel of Cordial, Balsam* sau, pur și simplu, *Living Water*, în încercarea de a evidenția o serie de teme și motive comune referitoare la apa vie în cele două spații culturale.

Cele trei secvențe ale articolului se intitulază *Căutarea apei vie ca motiv principal, Căutarea apei vie ca motiv colateral și Ființe care cunosc acest leac* [apa vie]. Pornim de la o inventariere a funcțiilor apei vie (vindecare, înzestrare cu puteri fantastice, întinerire etc.) în basme precum *Pugulea, fiul unchiului și al mătușei, Stăncuța și Măriuța or Cruce, cruciulița mea!, The Story of Conn-eda, or, the Golden Apples of Loch Erne, The Son of the King of Erin*. În studiul *Childhood of fiction*, Macculloch clasifică cele două tipuri de căutare a apei vie în Ciclul Impostorului, unde căutarea apei vie apare ca motiv principal (un exemplu românesc este *Fântina Sticlișoarei*, exemplele englezești fiind mult mai numeroase în materialul consultat de noi: *Brown Bear of the Green Glen, The Story of Conn-eda, or, the Golden Apples of Lough Erne, The Tale of the Queen Who Sought a Drink From a Certain Well*) și, respectiv, Ciclul Perseu, unde motivul principal este salvarea unei prințese, dar eroul este ucis și pentru a-l învia, căutarea apei vie apare ca motiv colateral (exemple: *The Rider of Grianraig and, Iain the Soldier's Son, Pugulea, fiul unchiului și al mătușei, Viteazul cu mîna de aur, The King of Erin and the Queen of the Lonesome Island, Voinicul cel fără de tată* etc).

În ultima secțiune, prezentăm câteva dintre personajele de basm care cunosc puterile apei vie: vrăjitoarea, animale magice (ursul, lupul, corbul) sau chiar părinții eroului.

Motif of Life-giving Water/ Living Water in Romanian and English Fairy Tales (Abstract)

This article is about what the Romanians call – *apă vie* or about the English terminology of *Well of the World, the Water of the Well of Virtues, a Well of True Water, a Reviving Cordial, A Vessel of Cordial, Balsam or simply Living Water*. It is important to show that Romanian folk tales and the English ones have so many common themes, motifs, the same usage of some terms such as water.

We have three sections; the first one is called *The quest for the living water as a main motif*, the second one is called *The quest for the living water as a collateral motif* and the third one is *Human beings who know about this remedy*.

In the introductory part we speak about one of the common usage of the water and its types – that of healing, of giving fantastic powers, of rejuvenation etc in fairy tales such as: *Pugulea, fiul unchiaului și al mătușei, Stăncuța și Măriuța sau Cruce, cruciulița mea!, The Story of Conn-eda, or, the Golden Apples of Loch Erne, The Son of the King of Erin*. The two types of quests are classified, according to Macculloch in his *Childhood of fiction* in Treacherous cycle which implies from the beginning this quest in fairytales such as: *Fintina Sticlișoarei, Brown Bear of the Green Glen, The Story of Conn-eda, or, the Golden Apples of Lough Erne, The Tale of the Queen Who Sought a Drink From a Certain Well*. The second classification is that of Perseus group where the hero manages to save the princess, to restore the natural order of the things but he is killed; from this point starts the search of the living water; we have fairy tales such as: *The Rider of Grianraig and, Iain the Soldier's Son, Pugulea, fiul unchiaului și al mătușei, Viteazul cu mîna de aur, The King of Erin and the Queen of the Lonesome Island, Voinicul cel fără de tată* etc.

Finally in the last section we have some of the beings who know about this remedy, starting with witches, different animals and birds (bears, wolves, and raven) or even the hero's parents.

Articolul va fi organizat, pentru o mai bună înțelegere a conceptului de *apă vie* și pentru o mai bună categorizare a tipurilor de basm în care apare acest motiv, în trei secvențe. În prima, ne vom ocupa de basmele care au drept motiv principal căutarea apei vie, iar în cea de-a doua, de căutarea apei vie ca motiv colateral. Pe lângă simbolul apei, mai apar și alte reprezentări conexe ale apei magice, respectiv *apă moartă* și *apă dură, apă tare* etc.

În literatura românească apare frecvent sintagma în care personajul „[...] carele încheagă și apele”¹ este vrăjitor, zmeu sau ființă neomenească, dând oarecum un sens

simbolic, primordial apei; aceasta este un element atât de puternic, încât scapă controlului uman.

Potrivit lui ȧăineanu, în basmul *Pugulea, fiul unchia^oului ^oi al mătu^oei*, apar două fântâni – una cu apă vie ^oi cealaltă cu apă moartă. Autorul afirmă că, în afară de aceste două simboluri acvatice, există ^oi o **apă dură**, cu calități pur energetice: are menirea de a da putere eroului. Funcțiile celor două tipuri de apă sunt: „Aduce apă vie de-l învie ^oi apă tare de-l întăre^ote, bagă-n el puterea de la trei bivoli.”²

În basmul englezesc, termenul de *apă vie* are mai multe variante; îl găsim în literatura de gen, în special în textele de origine celtică, sub formele de: „[...] *Well of the World* (Fântâna Lumii), *the Water of the Well of Virtues* (Apa din Fântâna Virtuților), *a Well of True Water* (o Fântână cu Apă Adevărată), *a Reviving Cordial* (un Tonic Revitalizant), *A Vessel of Cordial* (Pocalul Tonic), *Balsam or simply Living Water* (Balsam sau, pur ^oi simplu, Apă Vie)”³; după cum se poate observa, termenul englezesc este strâns legat de termenul de *fântână*, ca loc unde se găse^ote apa vie.

Apa joacă un rol important în basm, ea nu este doar un element prețios care trebuie căutat ^oi dobândit prin îndeplinirea unor sarcini neomene^oti, ci, totodată, este ^oi un element obi^onuit. În basmul românesc *Cele trei rodii aurite*, apa joacă un rol esențial, ea nefiind o apă magică. După ce fură cele trei rodii aurite, eroul va tăia două dintre ele pentru a le gusta; în acel moment, de fiecare dată, din rodie iese câte o față măias^otră care cere apă; neavând apă, primele două fete mor.

A^oadar, există o deosebire între apa vie, care se află în locuri greu accesibile ^oi bine păzite, ^oi apa cu puteri miraculoase, care se află mereu în posesia personajelor de basm.

Apa apare ^oi ca tratament de întinerire: „Să mă spele în toate zilele cu apă neîn^ocepută, să-mi dea orzul fiert în lapte dulce ca să-l pot roade ^oi pe fiecare zi o banișă de jăratec”⁴ (*Ileana Simziana*). Se observă aici foarte clar trimiterea la fondul superstițios românesc, la practicile descântatului, apare menționat chiar ^oi procesul, proces care diferă de cel consemnat de ȧăineanu. O funcție magică a apei ca proces de cre^otere există în basmul *Cele douăsprezece fete de împărat ^oi palatul cel fermecat*, în care se folose^ote o *năstrapă de aur* ce conține lichidul magic:

„Dafine, Dafine! / Cu săpălugă de aur săpatu-te-am, / Cu năstrapă de aur udatu-te-am, / Cu ^otergar de mătase ^otersu-te-am. / Dă-mi darul d-a mă face, oricînd voi voi eu să nu fiu văzut de nimeni”⁵. *Năstrapa* poate juca rolul pocalului care conține un lichid magic; de asemenea, observăm cu u^ourinșă un stil al narării ceremonios, ritualic, ajungând din nou la presupunerea conform căreia în basme se reflectă un puternic fond al credinșelor ^oi superștițiilor populare.

O altă imagine a simbolului apei ^oi a descântatului apare în basmul *Făt-Frumos cel*

rătăcit, unde sunt introduse niște vrăjitoare care urmează un ritual: descântă pentru a crea licoarea magică de vindecare: „Vrăjitoarele puseră apă la stele și-i aduseră și-i descântară [...]”⁶.

În *Stâncuța și Măriuța* sau *Cruce, cruciulița mea! apa neîncepută* apare ca element care poate lipi ochii: „Ea îi puse în apă ne-ncepută ca să se-moaie, iar pînă atunci făcu cincisprezece mătânii, se rugă lui Dumnezeu s-o ajute și – minune! – cînd îi potrivii în răgăocile goale, îndată se prinseră și se lipiră...”⁷.

O altă funcție a apei este aceea de răcorire a unei *călduri*, *zăduf* de nesuportat; acest motiv apare în basmul românesc *Viteazul cu mîna de aur*, unde eroul, sfătuit de Muma-Pădurii, va folosi acest tip de apă pentru a se răcori. Este interesant de subliniat ritualul de folosire a apei de acest tip, prin asociere cu rostirea unor incantații: „Sticlă, sticluță, / putere măiestriță, / dă-mi nișică răcoreală / să birui a zăpușeală”⁸.

În lucrarea *The Childhood of Fiction: a Study of Folk Tales and Primitive Thought*, Macculloch face o clasificare a basmelor în funcție de motivul apei vii: în basmele de tip „Perseu”, după ce a îndeplinit cerințele tatălui sau pe cele ale zânei, eroul este omorât prin petrificare sau mărunchire, urmând ca fratele bun, fratele de sânge sau un alt personaj să-l readucă la viață cu ajutorul apei vii. Acest tip de basme va fi tratat în cea de-a doua secvență a articolului.

Un al doilea grup încadrează basmele de tipul Impostorului, Trădătorului și cel al Apelor care dansează și presupune însărcinarea eroului de basm cu căutarea apei vii, în vederea uciderii lui. Din cauza pericolului, se presupune că eroul nu va reuși să ducă la capăt această sarcină. Un al treilea grup este cel al Fiului cel Mic, care trebuie să meargă în căutarea acestui elixir pentru a reda tinerețea, sănătatea sau vederea regelui sau a reginei. Ultimele două grupuri propuse de Macculloch pot fi încadrate în secvența: *Ciclul căutării apei vii – motiv central*.

În *The Story of Conn-eda, or, the Golden Apples of Loch Erne (Povestea lui Conn-eda sau Merele de aur din lacul Erne)*, apa este atât element de vindecare și de revigorare, cât și de metamorfoză (armăsarul devine om atunci când Conne-da îi toarnă câteva picături dintr-un sloi de gheață): „After they had proceeded a short distance, his faithful steed, addressing Conn-eda, said, ‘Alight, now, and apply a portion of the little bottle of ice to your wounds.’ The prince immediately followed the advice of his monitor, and, as soon as he rubbed the ice (all-heal) to his wounds, he became as whole and fresh as ever he had been before”⁹. („După ce merseră puțin, armăsarul lui credincios îl sfătui pe Conn-eda spunându-i: ‘Opre-te acum și folosește o parte din sticluța de gheață pentru rănil tale’. Prințul îi urmă imediat sfaturile și, în momentul în care își atinse gheața de răni, deveni la fel de întreg și frumos cum nu fusese

înainte"); apa are aici o rol de inițiere.

O altă proprietate a apei magice este cea de a reface corpul, transformând un ins dezmembrat într-unul întreg: un foarte bun exemplu pentru această funcție apare în basmul cules de Curtin Jeremiah, basm de origine irlandeză, *The Son of the King of Erin (Fiul regelui din Erin)*. Aici, fiul regelui este supus unei probe: trebuie să ia un ou de cioară, pentru masa regelui, dintr-un copac acoperit total cu sticlă. Tânăra pe nume Yellow Lily îl sfătuiește pe fiul regelui să o omoare și să-i folosească oasele pentru a face treptele ce îl vor ajuta să ajungă la cuibul păsării. Ca de obicei, apare refuzul uciderii, însă, după explicațiile fetei: „Put all my flesh into this clean cloth by the side of the spring at the roots of the tree. When you come to the earth, arrange my bones together, put the flesh over them, sprinkle it with water from the spring, and I shall be alive and well before you”¹⁰ („Pune-mi toată carnea în această pânză curată pe marginea izvorului de la rădăcinile copacului. Când vei coborî, adună-mi oasele împreună, pune carnea peste ele și stropește-le cu apă din acest izvor și voi fi din nou vie și întreagă în fața ta”), tânărul va face întocmai. Regăsim această imagine și în basmul românesc *Voinicul cel fără de tată*, cules de Petre Ispirescu, în care eroul este ucis de zmeu, este tăiat bucățele, iar o zână va folosi nu doar apă vie, ci și apă moartă: „[...] luă bucățică cu bucățică, os cu os, și le așeză una lângă alta, fiecare la locul lor. După aceea turnă apă moartă peste dânsule. Ele se încheagă, lipindu-se una de alta; pielea se făcu ca piftia, întrupându-se. Îl stropi și cu apă vie și se însufleși.”¹¹ Un alt exemplu din spațiul românesc este cel al basmului *Voinic de Plumb*, unde Voinic de Fier îl va ucide pe cel de plumb, tăindu-l în bucăți. Voinic de Plumb va fi readus la viață de Moș Călugăr, care „[...] spălă trupul alb cu un fel de apă și îndată s-a sculat Voinic de Plumb [...]”¹². Apa are puteri extraordinare, în sensul că reușește să aducă la viață pe cineva ars, chiar de mai multe ori. În basmul românesc *Pescărușul-Împăratul*, eroul este ciopârțit și băgat în cuptor de doisprezece zmei.

Apa vie poate, de asemenea, să trezească la viață o întreagă suflare și poate readuce la viață animalele.

În foarte multe basme, precum *The Birth of Fin MacCumhail*, *Fin MacCumhail and the Fenians*, *Fin MacCumhail and the King's Son*, apare avertismentul cu privire la apa vie: „Rouse yourself, of, Fin; [...] If the old hag gets a drop from the vial upon the bodies of her sons, they will come to life, and then we're done”¹³ („Ridică-te, o, Fin; [...] Dacă vrăjitoarea asta scapă vreun strop de apă vie pe corpurile fiilor ei, ei vor învia și se va termina cu noi”). După cum se observă, structura este aceeași, diferă doar oamenii ce urmează a fi treziți, cei trei fii ai vrăjitoarei sau o armată întreagă (*Fin MacCumhail and the King's Son*).

1. Ciclul căutării apei vii – motiv central

În general, căutarea apei vii are drept cauză îmbolnăvirea și arareori mărițiul; deși basmele pe care le vom aminti aici sunt din spații diferite, își păstrează stereotipia categorială. Este prezentată situația negativă: eroul este trimis să caute elixirul magic și este nevoit să treacă prin tot felul de întâmplări și să țină piept apărătorilor apei vii.

Textele pe care le vom folosi pentru studiu *Fântâna Sticlioarei*, *Brown Bear of the Green Glen*, *The Story of Conn-eda, or, the Golden Apples of Logh Erne*, *The Tale of the Queen Who Sought a Drink From a Certain Well*. În toate este prezentă o idee mitologică, potrivit căreia: „[...] the soul, it was belived, to be recalled to the body by the power of medicine-man”¹⁴ (se credea că sufletul poate fi readus în corp prin puterile unui om-vindecător); se presupune că în acest scop se folosea un ritual magic al apei.

ăineanu vorbește despre *Fântâna Sticlioarei*, basm în care eroul principal este pus să aducă de la această fântână apă, deoarece: „Cu apa doamnei Sticlioare, dacă se spăla omul, se făcea copil de 12 ani: Cum puse mâna pe sticla de apă, împăratul se spălă pe ochi și se făcu taman ca cum ar fi fost de doisprezece ani”¹⁵. În acest basm, împăratul cere să i se aducă apă din Fântâna Sticlioarei, oferind, în schimbul ei, jumătate din împărăția sa.

În *Brown Bear of the Green Glen*, basm scoțian, se respectă tiparul de basm în care eroul, fiul cel mic, pe nume John, este trimis să aducă din apele Green Isle apa vie necesară redării vederii și sănătății tatălui său. Personajele care cunosc drumul către Green Isle sunt un urs și un vultur: „and they were now on sea, and now on land, and now on the wing, till they reached the Green Isle. „Now, John,” says she, „be quick, and fill thy three bottles; remember that the black dogs are away just now.”¹⁶ („și acum erau ba pe mare, ba pe pământ, ba în aer, până au ajuns la Green Isle. „Acum, John”, spuse el, „fii rapid și umple cele trei sticlule; ține minte că acei câini negri sunt chiar pe urmele tale”).

În drumul spre regatul Erin, fiul cel mic găsește o casă în care vede o tânără fată dormind, pe care o va și săruta; tot aici va găsi o sticlă de whisky, o bucată de brânză și o bucată de pâine. Eroul nostru va constata că, deși consumă din acestea, ele se refac.

După clasificarea făcută de Macculloch, acest basm face parte atât din grupul Fiului cel Mic, cât și din grupul Impostorilor, deoarece, odată ce va ajunge la cele trei sticle magice, va fi vânat și în cele în urmă ucis de frații săi. Tânărul fecior va fi aruncat într-un anș de ceilalți doi frați mai mari, care îi fură cele trei sticlule magice. Fiul cel

mic are la el încă o sticlură cu apă vie și va fi salvat de tânăra fată din casa de pe tărâmul Green Isle. Avem de-a face, deci, cu o dublă căutare a apei vii: odată de către tânărul John, iar a doua oară, de către tânăra fată.

În *The Story of Conn-eda, or, the Golden Apples of Lough Erne*, basm irlandez, firul narativ este și mai complicat; tânărul Conn-eda este trimis de mama vitregă, care e sigură că îl trimite la moarte, să îi aducă, dintr-un loc primejdios, trei lucruri: trei mere de aur, un armăsar negru și un pui de câpel, de rasă, despre care se presupune că are puteri miraculoase. Odată pornit la drum, eroul va cere ajutorul druzilor, iar la îndemnul lor, va reuși să pună mâna pe armăsarul negru, armăsar ce va deveni prietenul lui și care se va dovedi a fi sub puterea unei vrăji. Armăsarul, știind de planul mamei vitrege, îi va stabili o nouă însărcinare tânărului erou, aceea de a lua un sloi de gheață dintr-un lac. Acest sloi de gheață are puteri miraculoase: va rupe vraja și va reda forma inițială a armăsarului – aceea de om. Cea care îi spune eroului nostru despre leac va fi o pasăre care îl va ghida pe Conne-da să ia globul din apa păzită de niște erpi fioroși; globul, împreună cu sloiul de gheață pe care Conne-da îl va lua din urechea armăsarului, vor constitui licoarea magică.

Ne putem întreba de ce s-a încadrat acest basm în tema căutării apei ca motiv principal. Motivul este simplu – motivul căutării celor trei lucruri este unul fals, motivul central reprezentându-l căutarea armăsarului și ruperea blestemului.

Un alt basm scoțian, *The Tale of the Queen Who Sought a Drink From a Certain Well* (*Povestea reginei care dorea să bea apă dintr-o anumite fântână*), cules de John Francis Campbell și publicat în *Popular Tales of the West Highlands*, respectă cu strictețe schema lui Macculloch. Căutarea are aici o dublă funcție: obținerea apei vii și găsirea unui soț metamorfozat într-o broască.

Încă de la începutul basmului, sarcina căutării apei vii cade în grija unor fete; mama lor, fiind bolnavă, va cere: "Go to the well of true water, and bring to me a drink to heal me"¹⁷ („Mergeți la fântâna cu apă adevărată și aduceți-mi să beau ca să mă vindec”). Cele trei fete merg pe rând la acea fântână, fără nicio greutate, însă acolo întâlnesc un LoSGANN¹⁸, care le roagă pe rând să se căsătorească cu el. Primele două refuză și nu pot lua apa necesară vindecării mamei lor.

Cea de-a treia fată, cea mică, la întrebarea: „if she would marry him if she should get the water” („dacă mă acceptă ca soț, poți lua apă”), răspunde „If I have no other way to get healing for my mother, I will marry thee"¹⁹ („Dacă nu am altă cale de a-mi vindeca mama, te voi accepta ca soț”). Odată căsătorită, broasca îi cere miresei să îi taie capul; după ce îi taie capul, broasca se va metamorfoza și va deveni unul dintre cei mai frumoși bărbați. Culegătorul basmului atrage atenția asupra faptului că acest

basma este o variantă adaptată a lucrării *Wearie Well at the World's End* sau *The Well of the World's End* (*Fântâna de la capătul lumii*). În basmul-tip, fata este trimisă de mama vitregă să umple un vas cu apă, iar la fântână va întâmpina greutăți, în sensul că, de fiecare dată când încearcă să umple vasul cu apă, apa se retrage; cea care îi va da soluția obținerii apei fiind o broască.

Un alt motiv important este cel al căutării unei ape parfumate în vederea unei metamorfoze; în basmul de origine irlandeză *The House in the Lake* (*Casa din lac*), o tânără fată de împărat, care se află sub influența unor vrăji făcute de mama vitregă, îl va însărcina pe eroul Enda să îi aducă o apă parfumată pentru a-și putea recăpăta forma umană. Poziunea se află pe fundul unui lac, iar eforturile pe care trebuie să le facă eroul sînt de fantastic. Trebuie să meargă la palatul de apă al lui Angus de Boyne pentru a-i lua acestuia hainele de apă, casca și lancea, care îi vor permite să meargă pe apa sărată și să se protejeze de creaturile (dragon de apă, erpi) ce păzeau apa parfumată.

Sunt de remarcat similaritățile dintre basmele românești și cele provenite din alt spațiu cultural, nu numai la nivelul motivului, ci și al construcției basmului, demonstrând încă o dată universalitatea basmelor.

2. Ciclul căutării apei vii – motiv colateral

Există o sumedenie de basme reprezentative pentru acest motiv; căutarea apei este prezentă aproape în toate basmele, cele care abordează această temă fiind mult mai dezvoltate și răspândite decât acelea în care apa vie este un motiv central.

Motivul se impune după rezolvarea unei situații și crearea alteia în care este necesară folosirea apei vii ca leac. În *Bugulea, fiul unchiaului și al mătușei*, după ce eroul rezolvă o situație conflictuală, este ucis de frații lui, iar cei care îl vor readuce la viață prin căutarea apei vii vor fi două animale fabuloase: un urs și un vultur.

În *The Rider of Grianig and Iain the Soldier's Son* (*Călărețul din Grianig și Iain, fiul soldatului*), basm scoțian, avem aceeași situație conflictuală complexă ca în *Bugulea, fiul unchiaului și al mătușei*. Cele trei fiice ale regelui unui regat numit Grianig sunt răpite, iar acesta va da sfoară în țară: cel care va reuși să le salveze pe cele trei fete o va primi pe una dintre ele de soție. Printre cei care pornesc în căutarea fetelor se află Iain și frații săi. Iain va reuși să le elibereze pe cele trei fete de împărat cu ajutorul sfaturilor unui corb, însă va rămâne o noapte în casa celui de-al treilea uriaș. Corbul îl sfătuiește să meargă să ia din grajd un cal. La intrare se află o uoară de fier care se închide și se deschide, corbul reușește să treacă, însă eroul nostru nu. Trupul lui Iain va fi readus la viață de corb, însă nu prin intermediul apei vii, ci cu ajutorul unui amestec de plante. Odată înviat, Iain va fi sfătuit de corb să nu se mire de

nimic, să nu atingă nimic, să bea numai apă, să nu adoarmă și să-i ajute pe cei care îi vor cere ajutorul. Plimbându-se pe acele tărâmurile va găsi trei soldați morți cu care se împrietenește și cărora le oferă ajutorul. Cei patru merg în peștera unui pescar, unde întâlnesc o vrăjitoare care îi împietrește pe cei trei soldați morți. De-abia acum începe sarcina căutării apei vii, cea care îi spune despre acest leac fiind chiar vrăjitoarea, care speră că acesta îi va pierde viața în încercarea de a o găsi. Eroul nostru va reuși, cu ajutorul armăsarului, să ia apa necesară învierii celor trei soldați: "He shook the water on the men and they rose up alive"²⁰ („A aruncat apa pe cei trei bărbați și aceștia s-au trezit la viață”).

Un basm românesc care tratează acest motiv este *Viteazul cu mâna de aur*, unde eroul pornește în căutarea frașilor săi care au fost încremeniți sub o stană de piatră. Eroul ajunge la o bătrână, care îi va da sfaturi (cum să se ferească de zmeu) și totodată îl va supune unei încercări: „Când ai veni, să-mi aduci d-acolo amândouă vasele pline: cofa cu apă-vie, sticla cu apă-moartă; cu apa-vie să pot întineri pe oricine, cu apa moartă să pot îmbătrâni pe oricine"²¹. Această apă are o dublă funcție: este adusă Mumei Pădurii și, mai târziu, este folosită pentru a-și trezi frașii din somnul de piatră: „Cu apa din cofă stropi mai întâi caii, care se deșteptară, se scuturară și-ncepură să rînceze de se zguduia locul. Când stropi și pe voinici, întâi se roșiră la față, apoi se deșteptară ca din amorțelă.”²²

Un alt exemplu al căutării apei vii este dat în basmul cules de Jeremiah Curtin *The King of Erin and the Queen of the Lonesome Island (Regele din Erin și regina Insulei Singuratic)*, unde eroul, după multe peripeții, este rugat să meargă la Fântâna Înlăcărâtă sau Tubber Tintye, fântână păzită de cele mai feroase bestii, de unde să aducă apă magică pentru a o vindeca pe regină.

Un alt basm, de data aceasta de origine română, care ilustrează acest motiv, este cel cules de Petre Ispirescu: *Voinicul cel fără de tată*, unde zmeul îl povăluiește pe tânărul erou să se ducă, după ce a mers la mărul fermecat, să ia apă vie pentru a-i vindeca mamei dorul de părinți și de casă: „În țara de unde sunt eu, oamenii pătimași de asemenea boală fac tot ce se poate de aduc apă vie și apă moartă de la munții ce se bat în capete. Această apă este leacul cel mai bun"²³. Imaginea munților ca străjuitori ai locului unde se află apa vie apare și în basmul de origine românească *Spaima zmeilor*.

O altă reprezentare interesantă a acestui motiv apare în basmul de origine scoțiană *The History of the Ceabharnach*, în care un personaj, pe nume *Ceabharnach*, îi supune unor probe pe niște regi. O'Donull și oamenii acestuia trebuie să cânte cât mai bine la harpă, regele Seathen, fiul regelui din Earl, trebuie să facă jonglerii. În lupta cu regele Fear Chuigeamh Mugha, eroul nostru și demonstrează dexteritatea și îi face pe

oamenii acestuia să se omoare între ei. În urma acestor probe, regii sunt pînțuiți, iar oamenii acestora mor. Soluția tânărului *Ceabharnach* de a-i trezi este întotdeauna aceeași: „Take a tuft of grass, hold it in water, shake it on them, and thou wilt heal them”²⁴ („la un smoc de iarbă, înmoaie-l în apă, scutură-l peste ei și se vor vindeca”). Ne atrage aici atenția faptul că există o inversare între cel care emite cererea și cel care trebuie să ducă sarcina la bun sfârșit.

În basmul românesc *Ileana Simziana* apare cerința aducerii vasului de botez în vederea încheierii unei căsătorii. Ileana Sâmbziana cere acest vas al botezului, în vederea unei posibile anulări a dorinței împăratului de a o lua în căsătorie. La fel ca în toate basmele, acest obiect sfânt se găsește departe, într-un spațiu cu o bogată încărcătură religioasă: „să-mi aduci vasul cu botez care se păstrează într-o bisericuță de peste apa Iordanului, și atunci ne vom cununa”²⁵.

3. Ființe ce cunosc acest leac

Atât oamenii – părinții –, cât și animalele – donatorii sau cele ajutătoare – cunosc potențialul vindecător al apei viei. Este interesant faptul că adeseori se întâmplă ca, atunci când eroul este trimis după apă vie, să apară, în general, câte două persoane care îl ajută pe eroul nostru să împlinească această sarcină. Primul personaj este cel care menționează acest panaceu, iar cel de-al doilea personaj este cel care ște și care îl sfătuiește pe eroul nostru cum să scape de primejdiile la care va fi supus, în încercarea sa de a lua apa vie. Un exemplu este basmul *Voinicul cel fără de tată*, unde zmeul precizează locul, iar zâna cea măiastră precizează modalitatea de apărare contra pericolelor: „Zâmbi zâna când auzi și văzu urcioarele ce-i dase zmeul. Nu zise însă nimic care să-i dea vro bănuială, ci îi dete două borcane, cu care să ia apă mai în grabă, și îl învăță cum să facă. Îi zise că tocmai la amiazi, când va fi soarele în cruci, să înalțe o prăjină și în vârful ei să puie o mahramă roșie. Munții or căta la ea cu ochii bleoșdiți; iară el, până s-or deștepta ei din buimăceală, să se repează iute a lua apă cu borcanele din ambele fântâne”²⁶. În basmul românesc *Pipăruș și Florea Înflorit*, chiar zmeul este cel care aduce apă și îi vindecă pe frații lui Pipăruș; în momentul în care Pipăruș este pe punctul de a-l omorî pe zmeu, acesta va spune: „Lasă-mă în pace că-ți înviu pe cei doi frați [...] și merse zmeul și-i dezgropă, și le puse inimile la loc, și-i stropi cu apă vie, și se sculară mai frumoși de cum au fost”²⁷. Observăm aici că nu întotdeauna este precizat locul fântânii sau cel în care se găsește apa vie. Tot aici apare și tatăl Ilenei Cosînzene, Ciută Nevăzută, care cunoaște niște leacuri, ascunse după sobă, leacuri care îl întăresc în fiecare seară.

Repertoriul personajelor care cunosc acest leac este extrem de numeros. Toate sunt

animale fabuloase, inițiate în medicina magică din spațiul fabulos al basmului. Printre animalele întâlnite în basmele analizate amintim: ursul, vulturul, în *Pugulea, fiul unchiaului și al mătușei*, *The Brown Bear of the Green Glen*, corbul și ursul în *The Rider of Grianaig and, Iain the Soldier's Son*, armăsarul, druzii sau pasărea cea ciudată în *The Story of Conneda*, zmei și zâne măiestre în *Voinicul cel fără de tată*, mătușici fermecate în basmul irlandez *The King of Erin and the Queen of the Lonesome Island*, babe, broaște precum în basmul galez *The Well of the World's End*. Toate aceste personaje cunosc atât locul râurilor sau al fântânii, cât și modalități de a face față probelor supraomenești, în vederea obținerii acestei poțiuni miraculoase. În basmul românesc *Povestea lupului năzdrăvan și a Ilenei Cosînzene*, cel care ajută la găsirea leacului pentru învierea lui Alexandru, ucis, făcut bucățele și aruncat într-o fântână, este un lup năzdrăvan. Acesta îl va prinde pe împăratul corbilor și îl va însărcina să îi aducă apă vie și apă moartă „de unde o ști”, pentru a-l readuce la viață pe Alexandru.

Din paralela de mai sus, deducem cu ușurință, pe de o parte, existența unei scheme tipice de utilizare a motivului apei vii în basmele românești și engleze, prin care se verifică teoriile privitoare la universalitatea basmului folcloric, iar, pe de altă parte, reflectarea realității culturale specifice fiecărui popor în creația narativă orală, prin împletirea motivului apei vii cu elemente simbolice predilecte pentru fiecare spațiu cultural (apa de izvor, lupul, ursul etc. la români, apa de fântână, insula, druzii etc. la englezi).

Note:

¹ Ispirescu P. *Prislea cel voinic și merele de aur*, Editura pentru Literatură, 1965, p. 96.

² ăineanu, L. *Basmele române în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor romanice*, Editura Minerva, București, 1978, p.41.

³ Macculloch, J. A., *The childhood of fiction: a study of folk tales and primitive thought*, E.P. Dutton and Company, New York, 1905, p. 54.

⁴ Ispirescu P., *op. cit.*, p.22.

⁵ *Idem*, p. 144.

⁶ *Idem*, p. 109.

⁷ Teodorescu, Dem. G., *Basme române*, Editura pentru Literatură, 1969, p. 67.

⁸ *Idem*, p. 17.

⁹ Yeats, W.B., *Fairy and Folk Tales Of the Irish Peasantry*, The Walter Scott Publishing CO. LTD., London and Felling-On-Tyne, New York, n.y, p. 314.

¹⁰ Curtin, J., *Myths and Folk Tales of Ireland*, Dover Publications, INC., New York, p. 11.

¹¹ Ispirescu, P., *Legendele sau basmele românilor*, Editura Litera, Chișinău, 1998, p. 123.

¹² *Tinerețe fără bătrânețe...*, *Basme populare românești*, Ediție îngrijită de Ioan Averb, Editura pentru Literatură, 1961, p. 19.

¹³ Curtin, J., *op. cit.*, p. 145.

¹⁴ Macculloch, J. A., *op. cit.*, p. 52.

¹⁵ Aăineanu, L. *op. cit.*, p. 41.

¹⁶ Campbell J.F., *Popular tales of the West Highlands*, vol. I, London, 1890, p. 171.

¹⁷ *Idem*, vol. II, p. 141.

¹⁸ *Broască în galeza scoțiană.*

¹⁹ *Ibidem*, p. 141.

²⁰ Campbell J.F., *op. cit.*, vol. III, p. 24.

²¹ Teodorescu, Dem. G., *op. cit.*, p. 17.

²² *Idem*, p. 20.

²³ Ispirescu, P., *op. cit.*, p. 118.

²⁴ Campbell J.F., *op. cit.*, vol. I, p. 319.

²⁵ Ispirescu P. *op. cit.*, p. 37.

²⁶ Ispirescu, P., *Legendele sau basmele românilor*, Editura Litera, Chișinău, 1998, p. 119.

²⁷ *Tinerețe fără bătrânețe...*, *Basme populare românești*, Ediție îngrijită de Ioan Averb, Editura pentru Literatură, 1961, p. 140.